

H. HERTEL: *Andelsbevægelsen i Danmark*. 570 S. G. B. N. F. København 1917.

Medens andre Landes Andelsbevægelse forlængst har fundet deres Historieskrivere — selv den russiske, der i sin nuværende mægtige Udvikling egentlig kun har et Ti-aars Historie bag sig, har fundet sin — har man hidtil savnet en samlet Fremstilling af den danske Andelsbevægelses Historie og dens nuværende Omfang og Betydning. Det er saa meget mærkeligere, som Andelsbevægelsen ikke i noget andet Land har tilnærmelsesvis saa stor Betydning for det økonomiske Liv. Men det hænger sikkert sammen med, at Bevægelsen her i langt højere Grad end andet Steds er naturgivet, blevet til uden særlig Støtte fra andre end de Klasser, den virker til Gavn for og uden Statshjælp eller Statsregulering af nogen Slags. Den har vokset sig stærk i det stille, og først nu, da den begynder at blive sig bevidst og træde frem som den økonomiske Magtfaktor den er, er Ønsket vaagnet om at faa et samlet Overblik over Bevægelsen i dens mangfoldige Forgreninger og en historisk Oversigt over dens Fremvækst.

Til Udarbejdelsen af en saadan Fremstilling kunde Andelsbevægelsen næppe, naar ikke en af dens egne Veteraner kunde tage Arbejdet op, have fundet nogen med bedre Forudsætninger end Hr. cand. polit. H. Hertel, der i sin Egenskab af Sekretær for Landhusholdningsselskabet har haft Lejlighed til gennem Aarene at følge Landbrugets forskellige Organisationer paa nærmeste Hold og komme i nær Berøring med Landbrugets førende Mænd.

Det nu afsluttede Værk er lagt bredt an. Saa godt som alt, hvad man efter almindelig dansk Sprogbrug vil tillægge Navn af Andelsforetagende, er omtalt, og de forskellige Grene af Andelsbevægelsen behandles fyldigt og indgaaende. Eksempelvis kan saaledes anføres: De økonomiske Forhold og Betingelser, der har givet Anledning til Oprettelsen og som forklarer Fremgangen, Organi-

H. HERTEL: *Andelsbevægelsen i Danmark*. 570 S. G. B. N. F. Kjøbenhavn 1917.

Medens andre Landes Andelsbevægelse forlængst har fundet deres Historieskrivere — selv den russiske, der i sin nuværende mægtige Udvikling egentlig kun har et Ti-aars Historie bag sig, har fundet sin — har man hidtil savnet en samlet Fremstilling af den danske Andelsbevægelses Historie og dens nuværende Omfang og Betydning. Det er saa meget mærkeligere, som Andelsbevægelsen ikke i noget andet Land har tilnærmelsesvis saa stor Betydning for det økonomiske Liv. Men det hænger sikkert sammen med, at Bevægelsen her i langt højere Grad end andet Steds er naturgivet, blevet til uden særlig Støtte fra andre end de Klasser, den virker til Gavn for og uden Statshjælp eller Statsregulering af nogen Slags. Den har vokset sig stærk i det stille, og først nu, da den begynder at blive sig bevidst og træde frem som den økonomiske Magtfaktor den er, er Ønsket vaagnet om at faa et samlet Overblik over Bevægelsen i dens mangfoldige Forgreninger og en historisk Oversigt over dens Fremvækst.

Til Udarbejdelsen af en saadan Fremstilling kunde Andelsbevægelsen næppe, naar ikke en af dens egne Veteraner kunde tage Arbejdet op, have fundet nogen med bedre Forudsætninger end Hr. cand. polit. H. Hertel, der i sin Egenskab af Sekretær for Landhusholdningsselskabet har haft Lejlighed til gennem Aarene at følge Landbrugets forskellige Organisationer paa nærmeste Hold og komme i nær Berøring med Landbrugets førende Mænd.

Det nu afsluttede Værk er lagt bredt an. Saa godt som alt, hvad man efter almindelig dansk Sprogbrug vil tillægge Navn af Andelsforetagende, er omtalt, og de forskellige Grene af Andelsbevægelsen behandles fyldigt og indgaaende. Eksempelvis kan saaledes anføres: De økonomiske Forhold og Betingelser, der har givet Anledning til Oprettelsen og som forklarer Fremgangen, Organi-

sationen (i mange Tilfælde aftrykkes typiske Foreningslove) saavel som Love for de mere betydelige Sammenslutninger, Virksomheden og Udviklingen gennem Aarene under de vekslende Afsætnings- og Konkurrenceforhold. Der savnes heller ikke fyldig Oplysning om de Mænd, der har ført Bevægelsen frem paa de forskellige Omraader.

Med Hensyn til Stoffets Ordning kunde man vel sine Steder have et og andet at indvende. Forfatteren har lagt Vægten paa en fyldig Omtale af de enkelte Sammenslutninger og Foreningsarter og har i det hele lagt Værket an efter historiske Synspunkter. Fremstillingen vilde sikkert have vundet i Interesse og Overskuelighed ved at være lagt an efter økonomiske Synspunkter i Stedet. Men selv indenfor den foreliggende Fremstillings Rammer kunde der maaske undertiden være taget mere Hensyn til en naturlig Gruppering af Stoffet. Det vilde f. Eks. have været rimeligt at omtale Smøreksporthoreningerne i umiddelbar Forbindelse med Mejerierne og de forskellige Mejeriorganisationer og at tage Danish Bacon Company sammen med Andelsslagterierne. Kreatureksporthoreningerne og de øvrige Salgsforeninger, der er behandlet i et særligt Afsnit betitlet Salgsforeninger, efter et Afsnit om Landbrugets Indkøbsforeninger, hører naturligt hjemme i Forbindelse med Mejerier, Slagterier og Ægeksporthoreninger, der jo ikke blot er Produktionsforeninger, men i lige saa høj Grad eller for de sidstnævntes Vedkommende endog i højere Grad Salgsforeninger. Paa enkelte Punkter kunde man vel ogsaa have ønsket noget fyldigere Oplysninger, for Eksempel om Organisationen af Andelsslagteriernes Ægeksporth.

Men i det hele kan man kun lykønske baade Forfatteren og Andelsudvalget med Værket, der er en udmærket Kilde for enhver, der søger positive Oplysninger om de forskellige Andelsforeninger. Denne Haandbog i dansk Andelsbevægelse har altfor længe været savnet.

- K. J. Kristensen.